

Кімге: Солтүстік Қазақстан облысының әкімі Нұрмұхамбетов Гауез Торсанұлына.

Автордың аты-жөні және лауазымы: Шаповал Анастасия Федоровна "Солтүстік Қазақстан облысы Аққайың ауданы Лесной ауылдық округі әкімінің аппараты" КММ бас маманы

Күні: 23.10.2025

Аналитикалық жазба

Тақырыбы: Ономастика. Посткеңестік мұрадан кетуге ұмтылу.

Кілт сөздер: Ономастика, атын өзгерту, салдары, шығындары, қиындықтары.

Жұмыстың мақсаты-ономастикалық өзгерістер арқылы постсоветский мұрасынан кетуге деген ұмтылысты қарастыру. Тарихтағы ономастика-бұл өз есімдерін зерттейтін көмекші тарихи пән. Бұл тарихи процестерді, елді мекендердің тарихын, көрнекті тұлғалардың аттарын бақылауға, сондай-ақ адамдар мен орындарға берілген атаулар арқылы өткен дәуірлердің мәдениеті мен әдет-ғұрыптарын түсінуге көмектеседі. Тарихи контексте ономастика қалалардың, өзендердің, таулардың және басқа жерлердің тарихи атауларын зерттейді, бұл аймақтың табиғаты, оның негізі туралы айтуға болады [1]. Соңғы 30 жылда Қазақстанда елді мекендердің, облыстардың және тіпті астананың атауларында өзгерістер болды. Осылайша, тәуелсіздік жылдарында 20-ға жуық аудан, қала, облыс, 1,5 мыңға жуық елді мекен, 1,4 мыңға жуық білім беру, мәдениет, спорт нысандары және т.б., 25 мыңға жуық ономастикалық атаулар (көшелер, даңғылдар, шағын аудандар және т. б.) өзгертілді. Елорданың 1998 жылы Ақмоладан Астанаға, содан кейін 2019 жылы Нұр-Сұлтанға және 2022 жылы Астанаға қайта аталуы, сондай-ақ 2022 жылы Абай және Жетісу сияқты жаңа облыстардың құрылуы дәлел бола алады. Алматы 1992 жылы Алматы болып өзгертілді [2]. Сонымен қатар, КСРО құрамына кірген басқа елдерді қарастыратын болсақ. Беларусьіда соңғы 30 жылда бірде-бір қала атауы өзгертілмеген. Ресейде кейбір ірі қалаларға тарихи атаулар, 7 аймақтық орталық қайтарылды. Барлығы 20-дан астам атау ауыстырылды [3].

Қазіргі таңда Қазақстанда атауларын өзгертудің бірнеше себептері бар. Тарихи немесе дәстүрлі қазақ атауларын қайтару, көрнекті қазақ тұлғаларының есімдерін мәңгілікке қалдыру, саяси және идеологиялық ойлар, қоғамдық бастамалар. Сондай-ақ посткеңестік мұрадан кетуге деген ұмтылыс, бұл географиялық объектілердің, көшелердің, елді мекендердің тарихи атауын өзгертуге деген ұмтылысты тудырады. Егер біз Солтүстік Қазақстан облысында орналасқан елді мекенде мысалдардың бірін қарастыратын болсақ Аққайың ауданы Лесной

ауылдық округі Ленинское ауылы. Бұл ауылда отыз екі көше атауы өзгертілді. Посткеңестік мұрамен байланысты барлық көшелердің атауы өзгертілді. Бұл ауыл тың жерлерді игеру кезеңінде құрылған. Осы уақытта көптеген адамдар Кеңес Одағының басқа аймақтарынан Қазақстан аумағына қоныс аударды. Ауылдың атауы тыңға Ленинград қаласының Ленин ауданынан (қазіргі Санкт – Петербург) келген алғашқы қоныс аударушылардың құрметіне берілді. Бұл адамдар осы аймақтың ауыл шаруашылығын дамытуда маңызды рөл атқарды. Қазіргі уақытта ауылдың атауы кеңестік өткеннің жәдігері ретінде қабылданады және ескірген тарихи мұраның бір бөлігіне айналды деп саналады. Атауын өзгерткен жағдайда біз адамдардың тарихи маңызды мұрасын және аймақтың өмірі мен дамуына қатысатын тыңшылардың жадын жоғалтуымыз мүмкін.

Ауқымына қарамастан кез келген атауды өзгерту – көше, ауыл немесе ірі қала болсын – аймақ үшін белгілі бір салдарға әкеледі. Барлық шығындарды төлеу Аққайың ауданының бюджеті есебінен жүзеге асырылады.

1.Қаржылық шығындар:

- Жол және ақпараттық белгілерді ауыстыру;
- Карталарды, тақтайшаларды, белгілерді жаңарту;
- Мемлекеттік деректер базасындағы атауларды өзгерту;
- Ұйымдарға арналған жаңа бланкілерді, мөрлерді, мөрлерді басып шығару;
- Азаматтардағы құжаттарды ауыстыру шығындары;

2.Ұйымдастырушылық қиындықтары:

- Жүйелердегі мекен-жайларды жаңарту кезіндегі бюрократиялық кідірістер (банктер, салықтар, медицина, мектептер);
- Компаниялар мен жеке кәсіпкерлердің заңды мекен-жайларын өзгерту қажеттілігі;
- Навигаторлардағы, карталардағы және геопорталдардағы деректерді өзгерту;

3.Әлеуметтік салдары:

- Халықтың бір бөлігінің, әсіресе ескі атауға үйренген егде жастағы адамдардың наразылығы;
- Поштаны, сәлемдемелерді және жүктерді жіберу кезіндегі шатасулар
- Меншік құқығын, мүлікті және басқа да заңды операцияларды тіркеу кезіндегі уақытша қиындықтар;

Ұсыныстар:

Бірінші кезекте күш-жігер мен ресурстарды неғұрлым өзекті мәселелерді шешуге бағыттаған жөн: инфрақұрылымды дамыту, медицинаны жақсарту, ауылда білім беру және бос уақытты өткізу. Атауды өзгертуге бөлінген қаржы қаражатын аймақта тұратын халықтың

қажеттіліктеріне бағыттауға болады, мысалы, жас мамандарды тарту, жаңа жұмыс орындарын құру және т.б.

Қорытынды

Бүгінгі таңда біздің елімізде назар аударуды қажет ететін бірқатар өзекті және басым мәселелер бар: жұмыссыздықтың жоғары деңгейі, жастардың ауылдардан кетуі, қажетті инфрақұрылымның болмауы, сапалы жолдар мен әлеуметтік нысандардың жетіспеушілігі. Бұл жағдайда елді мекендердің атауларын өзгертуге деген ұмтылыс бірінші кезектегі міндет емес. Күш пен ресурстарды аймақтардағы адамдардың өмірін жақсартуға бағыттау әлдеқайда маңызды. Ауылдарды дамытуға, жаңа жұмыс орындарын құруға және халықтың өмір сүру сапасын арттыруға бағытталған нақты шаралар азаматтарда жаңғыруға деген сенім мен ұмтылысты қалыптастырады. Осындай оң өзгерістер нәтижесінде, қажет болған жағдайда, атауды өзгерту мәселесі де табиғи, саналы және кеңінен қолдау табатын деңгейге жетеді.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі:

- 1."Тәуелсіздік алғаннан кейін Қазақстанда қанша елді мекен атауы өзгертілді" ақпарат- <https://www.nur.kz/politics/kazakhstan/1837610-skolkonaselennyh-punktov-pereimenovano-v-kazahstane/>
- 2."Посткеңестік кеңістіктегі қалалардың атауын өзгерту" сайтынан ақпарат-<https://polit.ru/articles/pro-science/pereimenovaniya-gorodov-na-postsovetskom-prostranstve-2018-11-04/>
- 3.<https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0>